

**Journal of Asia Social Science Studies****Original Article**

Received: 24 March 2026

Revised: 3 May 2026

Accepted: 30 June 2026

**สงครามอิสราเอล-ฮามาสกับทางตันของความรุนแรง: การทบทวนทางเลือกสองรัฐในบริบทภูมิ  
รัฐศาสตร์ร่วมสมัย**

The Israel– Hamas War and the Violent Deadlock: A Review of Two-State Alternatives  
in Contemporary Geopolitical Contexts

นางสาว อารยา สุวรรณเมฆา<sup>1</sup>

Miss.Araya Suwanmekha

**บทคัดย่อ**

สงครามอิสราเอล-ฮามาสในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะความรุนแรงรอบล่าสุด ได้ตอกย้ำความล้มเหลวเชิงโครงสร้างของกระบวนการสันติภาพในตะวันออกกลาง และตั้งคำถามอย่างจริงจังต่อความเป็นไปได้ของแนวคิด “การแก้ไขปัญหาด้วยสองรัฐ” (Two-State Solution) บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สงครามอิสราเอล-ฮามาสในฐานะผลผลิตของความขัดแย้งยืดยาวเชิงโครงสร้าง โดยเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย และบทบาทของแนวคิดสองรัฐในระบบการเมืองระหว่างประเทศ บทความใช้กรอบทฤษฎีความขัดแย้งยืดยาว แนวคิดการทำให้เป็นประเด็นความมั่นคง และทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง เพื่ออธิบายว่าความรุนแรงมิได้เป็นเพียงผลของการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ของตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่ง หากแต่เป็นผลจากโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุล การไร้รัฐของปาเลสไตน์ และตรรกะความมั่นคงแบบรัฐศูนย์กลางของอิสราเอล การวิเคราะห์พัฒนาการของการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ตั้งแต่มติสหประชาชาติ ค.ศ. 1947 กระบวนการออสโล จนถึงบริบทโลกหลายขั้ว ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดสองรัฐได้รับการยอมรับในเชิงวาทกรรม แต่ขาดเงื่อนไขเชิงโครงสร้างในการทำให้เกิดขึ้นจริงผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ภายใต้ภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย แนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ได้เข้าสู่ภาวะ “ทางตันเชิงโครงสร้าง” โดยทำหน้าที่เป็นกลไกจัดการความขัดแย้งมากกว่าการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ บทความเสนอว่าการยึดติดกับกรอบสองรัฐโดยไม่ทบทวนโครงสร้างอำนาจ วาทกรรมความมั่นคง และความรับผิดชอบทางกฎหมายระหว่างประเทศ อาจยิ่งทำให้ความรุนแรงถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ และยืดอายุของความไม่เป็นธรรมออกไป บทความจึงเรียกร้องให้มีการทบทวนแนวทางสันติภาพที่ยืดลืมหืมนาน ความเสมอภาค และความยุติธรรมเชิงโครงสร้างเป็นศูนย์กลางมากขึ้นในอนาคต

<sup>1</sup> นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: arayasuan1972@gmail.com

**คำสำคัญ:** สงครามอิสราเอล-ฮามาส, การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ, ความขัดแย้งยืดเยื้อ, ภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย, สันติภาพตะวันออกกลาง

### Abstract

The Israel– Hamas war, particularly its most recent escalation, has underscored the structural failures of peace processes in the Middle East and raised profound questions about the viability of the Two-State Solution. This article examines the Israel– Hamas conflict as a manifestation of protracted social conflict rooted in structural power asymmetries, Palestinian statelessness, and Israel’s state-centric security paradigm, within the context of contemporary geopolitics. Drawing on theories of protracted social conflict, securitization, and conflict management, the article argues that recurrent violence is not merely the result of short-term strategic choices by political actors, but rather a product of entrenched structural conditions. By tracing the evolution of the Two-State Solution from the 1947 UN Partition Plan through the Oslo Accords to the current multipolar global order, the analysis demonstrates that while the two-state framework retains strong normative legitimacy, it lacks the structural foundations necessary for its realization. The findings suggest that under contemporary geopolitical conditions, the Two-State Solution has reached a state of “structural deadlock.” Rather than functioning as a genuine pathway to conflict resolution, it increasingly operates as a mechanism of conflict management that stabilizes an unjust status quo. Continued reliance on the two-state framework without addressing underlying power structures, security discourses, and the lack of international accountability risks normalizing violence and prolonging injustice. The article concludes by calling for a rethinking of peace strategies grounded in rights, equality, and structural justice as essential conditions for sustainable peace in Israel– Palestine.

**Keywords:** Israel– Hamas war, Two-State Solution, protracted conflict, contemporary geopolitics, Middle East peace

### 1. บทนำ: สงครามอิสราเอล-ฮามาสกับทางตันของสันติภาพในโลกภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย

ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์เป็นหนึ่งในความขัดแย้งยืดเยื้อ (Protracted conflict) ที่ยาวนานและซับซ้อนที่สุดในระบบการเมืองระหว่างประเทศยุคใหม่ โดยมีรากฐานเชิงโครงสร้างทั้งด้านประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ชาตินิยม อำนาจอธิปไตย และความไม่สมดุลของอำนาจรัฐ ความรุนแรงที่ปะทุขึ้นเป็น

ระยะ โดยเฉพาะสงครามระหว่างอิสราเอลกับฮามาสในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า หากแต่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง (Khalidi, 2020; Roy, 2017)

ในศตวรรษที่ 21 สงครามอิสราเอล-ฮามาสได้กลายเป็นรูปแบบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นซ้ำ (recurring war) ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์ เทคโนโลยีทางทหาร และบริบทภูมิรัฐศาสตร์โลก แต่แก่นของปัญหายังคงเดิม นั่นคือการไร้รัฐของชาวปาเลสไตน์ การปิดล้อมฉนวนกาซา และการใช้กำลังทหารเป็นกลไกหลักในการ “จัดการ” ความขัดแย้ง มากกว่าการแก้ไขสาเหตุรากฐาน (Root causes) ของความรุนแรง (Erakat, 2019; Gordon, 2018) ความสูญเสียของพลเรือนจำนวนมากในแต่ละรอบของสงครามจึงไม่ใช่ผลพลอยได้ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หากแต่เป็นผลโดยตรงของโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุลและการทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติในวาทกรรมความมั่นคงของรัฐ

ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิด “การแก้ไขปัญหาด้วยสองรัฐ” (Two-State Solution) ยังคงถูกอ้างถึงอย่างต่อเนื่องในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ตั้งแต่สหประชาชาติ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ไปจนถึงรัฐในโลกกำลังพัฒนา ในฐานะกรอบคิดหลักของการสร้างสันติภาพ อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดสองรัฐจะได้รับการยอมรับในเชิงวาทกรรมมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่มติแบ่งดินแดนของสหประชาชาติค.ศ.1947 แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างอย่างต่อเนื่อง ทั้งการขยายตัวของนิคมตั้งถิ่นฐาน การแตกแยกทางการเมืองภายในปาเลสไตน์ และความไม่เต็มใจของรัฐผู้มีส่วนอำนาจในการบังคับใช้บรรทัดฐานระหว่างประเทศ (Lustick, 2019; Gavison, 2014)

สงครามอิสราเอล-ฮามาสในปัจจุบันจึงตั้งคำถามสำคัญต่อความเป็นไปได้ของแนวคิดสองรัฐในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย โดยเฉพาะในโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่ระเบียบอำนาจแบบหลายขั้ว (multipolar world) ซึ่งอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกต่ออิสราเอลลดลง ขณะที่ความขัดแย้งในตะวันออกกลางถูกผนวกเข้ากับการแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ในระดับโลกมากขึ้น (Tocci, 2020; International Crisis Group, 2024) ในบริบทเช่นนี้ แนวคิดสองรัฐอาจไม่ใช่เพียงกรอบการแก้ไขปัญหา หากแต่อาจทำหน้าที่เป็น “วาทกรรมทางการเมือง” ที่ช่วยยืดอายุสถานะเดิม (Status quo) ของความไม่เป็นธรรม

จากปัญหาดังกล่าวบทความนี้ตั้งคำถามหลักว่า สงครามอิสราเอล-ฮามาสสะท้อนทางตันเชิงโครงสร้างของแนวคิดสองรัฐอย่างไร และแนวคิดสองรัฐยังมีความเป็นไปได้ทางการเมืองในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัยหรือไม่ โดยบทความมิได้มุ่งเพียงการประเมินความสำเร็จหรือล้มเหลวของการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ในเชิงนโยบายเท่านั้น หากแต่ต้องการวิเคราะห์บทบาทของแนวคิดดังกล่าวในฐานะเครื่องมือเชิงอำนาจ วาทกรรม และการจัดการความขัดแย้งในระบบระหว่างประเทศ (Erakat, 2019; Faris, 2013)

ในเชิงสมมติฐานเชิงวิเคราะห์ บทความเสนอว่าแนวคิดสองรัฐได้เข้าสู่ภาวะ “ทางตันเชิงโครงสร้าง” (Structural deadlock) ซึ่งไม่สามารถคลี่คลายความรุนแรงได้จริง ตราบใดที่โครงสร้างอำนาจ ความไม่สมดุลด้านอิทธิพล และตรรกะความมั่นคงแบบรัฐเป็นศูนย์กลางยังคงดำรงอยู่ การยึดติดกับการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ โดยไม่

ทบทวนเงื่อนไขเชิงอำนาจ อาจส่งผลให้ความขัดแย้งถูก “บริหารจัดการ” มากกว่าถูกแก้ไขอย่างยั่งยืน (Lustick, 2019; Roy, 2017)

บทความนี้อาศัยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) จากงานวิชาการ รายงานนโยบาย เอกสารของสหประชาชาติ และงานวิเคราะห์ร่วมสมัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีด้านความขัดแย้ง สันติภาพ และอำนาจ เพื่อทำความเข้าใจสงครามอิสราเอล-ฮามาสในฐานะปรากฏการณ์เชิงโครงสร้าง และเพื่อทบทวนบทบาทของแนวคิดสองรัฐในโลกการเมืองระหว่างประเทศยุคปัจจุบันอย่างรอบด้าน

## 2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทความนี้วิเคราะห์สงครามอิสราเอล-ฮามาสในฐานะปรากฏการณ์เชิงโครงสร้าง มิใช่เพียงเหตุการณ์ ความรุนแรงเฉพาะหน้า โดยอาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีความขัดแย้ง สันติภาพ และความมั่นคงเชิงวิพากษ์ เพื่อทำความเข้าใจว่าทำไมความรุนแรงจึงเกิดขึ้น และเหตุใดแนวคิดสองรัฐจึงเผชิญภาวะทางตันอย่างต่อเนื่อง กรอบทฤษฎีเหล่านี้ช่วยให้สามารถเชื่อมโยงระดับโครงสร้าง (Structure) ระดับตัวแสดง (Agency) และระดับวาทกรรม (discourse) เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

### 2.1 ทฤษฎีความขัดแย้งยืดเยื้อ (Protracted Social Conflict)

ทฤษฎีความขัดแย้งยืดเยื้อ (Protracted Social Conflict: PSC) ซึ่งพัฒนาโดย Edward Azar ให้กรอบสำคัญในการอธิบายความขัดแย้งที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานและปะทุเป็นความรุนแรงซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดย Azar ชี้ว่าความขัดแย้งลักษณะนี้ไม่ได้มีสาเหตุจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า หากแต่มีรากฐานจากโครงสร้างรัฐ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร การปฏิเสธอัตลักษณ์ และความล้มเหลวของรัฐในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของกลุ่มสังคมบางกลุ่ม (Azar, 1990)

กรอบทฤษฎีความขัดแย้งยืดเยื้อมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการอธิบายกรณีอิสราเอล-ปาเลสไตน์ เนื่องจากความขัดแย้งดังกล่าวมีลักษณะของการปฏิเสธอัตลักษณ์และอธิปไตยของชาวปาเลสไตน์อย่างเป็นระบบ ขณะที่รัฐอิสราเอลมีอำนาจเชิงสถาบันและทางทหารเหนือดินแดนและประชากรฝ่ายตรงข้าม ความไม่สมดุลนี้ทำให้ความรุนแรงมิได้เป็นผลของ “ความเกลียดชัง” เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลของโครงสร้างทางการเมืองที่ผลิตความคับข้องใจและความสิ้นหวังอย่างต่อเนื่อง (Khalidi, 2020; Roy, 2017)

ภายใต้กรอบนี้สงครามอิสราเอล-ฮามาสจึงไม่ใช่ความล้มเหลวของการควบคุมสถานการณ์ระยะสั้น หากแต่เป็นอาการของความขัดแย้งที่ถูกปล่อยให้ดำรงอยู่โดยไม่แตะต้องสาเหตุเชิงโครงสร้าง การใช้กำลังทางทหารซ้ำแล้วซ้ำเล่าจึงยิ่งตอกย้ำวงจรความรุนแรง มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิดการแก้ไขปัญหายั่งยืน

## 2.2 แนวคิดความมั่นคง วาทกรรม และความชอบธรรม ของความรุนแรง

แนวคิดความมั่นคงในบทความนี้ไม่ได้ถูกมองในกรอบแบบดั้งเดิมที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลางเท่านั้น หากแต่ใช้แนวคิดความมั่นคงเชิงวิพากษ์ (Critical security studies) ซึ่งให้ความสำคัญกับวาทกรรม การนิยามภัยคุกคาม และการสร้างความชอบธรรม กับการใช้ความรุนแรง (Buzan, Wæver, & de Wilde, 1998)

กระบวนการทำให้มั่นคง ช่วยอธิบายว่ารัฐสามารถยกระดับประเด็นทางการเมืองให้กลายเป็น “ภัยคุกคามต่อความอยู่รอด” ได้อย่างไร ซึ่งเปิดทางให้การใช้มาตรการพิเศษ รวมถึงความรุนแรงทางทหาร กลายเป็นสิ่งที่ถูกยอมรับในสายตาสาธารณะ ในกรณีอิสราเอลการนิยามฮามาสและกาซาในฐานะภัยคุกคามเชิงอัตถิภาวนิยม (existential threat) มีบทบาทสำคัญในการทำให้การใช้กำลังทหารอย่างรุนแรงต่อพลเรือนถูกทำให้ชอบธรรม (Erakat, 2019; Gordon, 2018)

ในขณะเดียวกันวาทกรรมความมั่นคงยังทำให้ปาเลสไตน์ถูกลดทอนจาก “ผู้มีสิทธิ” (Rights-bearing subjects) ให้กลายเป็น “ปัญหาความมั่นคง” ที่ต้องถูกควบคุม การเปลี่ยนสถานะเช่นนี้ส่งผลให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศถูกทำให้เป็นเรื่องรองในนโยบายความมั่นคงของรัฐ (Pappé, 2014)

## 2.3 ทฤษฎีสันติภาพและการจัดการความขัดแย้ง

ทฤษฎีสันติภาพร่วมสมัยแยกความแตกต่างระหว่าง “การจัดการความขัดแย้ง” (Conflict management) กับ “การแก้ไขความขัดแย้ง” (Conflict resolution) อย่างชัดเจน โดยแนวทางแรกมุ่งควบคุมระดับความรุนแรงให้อยู่ในขอบเขตที่จัดการได้ ขณะที่แนวทางหลังมุ่งแก้ไขสาเหตุรากฐานของความขัดแย้ง (Galtung, 1996)

บทความนี้มองว่าสงครามอิสราเอล-ฮามาสสะท้อนตรรกะของการจัดการความขัดแย้งมากกว่าการแก้ไขความขัดแย้ง กล่าวคือ ความรุนแรงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาตุลอำนาจและเสถียรภาพชั่วคราว โดยไม่ต้องปัญหาโครงสร้าง เช่น การไร้รัฐของปาเลสไตน์ การตั้งถิ่นฐาน และการขาดอธิปไตยที่แท้จริง (Lustick, 2019) แนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ในทางปฏิบัติจึงมักถูกใช้เป็นกรอบเชิงวาทกรรมเพื่อรองรับการจัดการความขัดแย้ง มากกว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งนำไปสู่ภาวะที่สันติภาพถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่กำหนด

## 2.4 แนวคิด การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ (Two-State Solution): อุดมคติกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

แนวคิดสองรัฐถูกเสนอในฐานะอุดมคติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างรัฐอิสราเอลและรัฐปาเลสไตน์ ทว่าการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างชี้ให้เห็นว่าข้อจำกัดสำคัญของแนวคิดนี้อยู่ที่ความไม่สมดุลของอำนาจและเงื่อนไขเชิงภูมิรัฐศาสตร์ (Gavison, 2014)

Lustick (2019) เสนอว่า การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ได้กลายเป็น “มายาคติทางการเมือง” (Political myth) ที่ยังถูกอ้างถึงแม้เงื่อนไขทางกายภาพและการเมืองจะไม่เอื้ออำนวยอีกต่อไป การขยายตัวของนิคม การ

แบ่งแยกดินแดนอย่างเป็นเสียส่วน และการควบคุมความมั่นคงโดยฝ่ายเดียว ทำให้แนวคิดรัฐปาเลสไตน์ที่มีอธิปไตยอย่างแท้จริงแทบเป็นไปไม่ได้

## 2.5 กรอบการวิเคราะห์ของบทความ

จากกรอบแนวคิดข้างต้นบทความนี้ใช้การบูรณาการระหว่าง (1)ทฤษฎีความขัดแย้งยืดหยุ่น(2)แนวคิดความมั่นคงและวาทกรรม(3)ทฤษฎีสันติภาพเชิงวิพากษ์ เพื่อวิเคราะห์สงครามอิสราเอล-ฮามาสในฐานะผลผลิตของโครงสร้างอำนาจ ไม่ใช่ความล้มเหลวเชิงยุทธศาสตร์ระยะสั้น กรอบการวิเคราะห์นี้เปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อ การแก้ปัญหาแบบสองรัฐไม่เพียงในฐานะนโยบาย แต่ในฐานะกลไกทางอำนาจที่กำหนดขอบเขตของสิ่งที่ “พูดได้” และ “ทำได้” ในการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัย ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และโครงสร้างถัดไป

## 3. พัฒนาการของแนวคิดสองรัฐ: จากมติสหประชาชาติสู่ทางตันทางการเมือง

แนวคิด การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ มิได้ถือกำเนิดขึ้นจากฉันทามติของคู่ขัดแย้งโดยตรง หากแต่เป็นผลผลิตของบริบทการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีมหาอำนาจและสถาบันระหว่างประเทศพยายามออกแบบ “ทางออกเชิงเทคนิค” เพื่อจัดการความขัดแย้งที่มีรากลึกทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ แนวคิดดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นโครงการทางการเมืองจากบนลงล่าง (Top-down political project) มากกว่าจะเป็นผลของกระบวนการสร้างสันติภาพจากฐานสังคม (UN General Assembly, 1947; Smith, 2010)

### 3.1 แผนแบ่งดินแดน ค.ศ. 1947 และการกำเนิดแนวคิดสองรัฐ

จุดเริ่มต้นเชิงสถาบันของแนวคิดสองรัฐมักถูกอ้างอิงไปยังมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 181 (UN Partition Plan) เมื่อปี ค.ศ. 1947 ซึ่งเสนอให้ดินแดนปาเลสไตน์ภายใต้การปกครองของอังกฤษถูกแบ่งออกเป็นรัฐยิวและรัฐอาหรับ พร้อมสถานะพิเศษของกรุงเยรูซาเล็มในฐานะเขตระหว่างประเทศ มติดังกล่าวสะท้อนตรรกะการจัดการความขัดแย้งแบบอาณานิคมช่วงปลาย ที่มองว่าการแบ่งดินแดนตามเส้นเขตทางกฎหมายจะสามารถลดความรุนแรงได้ (UN General Assembly, 1947; Pappé, 2006)

อย่างไรก็ตามแผนแบ่งดินแดนนี้ขาดความชอบธรรม ในสายตาของชาวอาหรับปาเลสไตน์อย่างรุนแรง เนื่องจากถูกกำหนดโดยอำนาจภายนอก โดยมีได้ตั้งอยู่บนหลักการความยินยอมของประชาชนในพื้นที่ (Consent of the governed) อีกทั้งยังมอบสัดส่วนพื้นที่ให้รัฐยิวมากกว่าประชากรยิวในขณะนั้นอย่างไม่สมมูล ส่งผลให้แนวคิดสองรัฐตั้งแต่นั้นถูกฝังอยู่บนโครงสร้างความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นธรรมเชิงอำนาจ (Said, 1992; Khalidi, 2020)

### 3.2 กระบวนการสันติภาพออสโลและความหวังของรัฐปาเลสไตน์

แนวคิดสองรัฐกลับมาได้รับความชอบธรรมในเวทีระหว่างประเทศอีกครั้งภายหลังสงครามเย็น ผ่านกระบวนการสันติภาพออสโล (Oslo Accords) ในช่วงทศวรรษ 1990 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่องค์การปลดปล่อย

ปาเลสไตน์ (PLO) และอิสราเอลยอมรับซึ่งกันและกันในการเมือง ข้อตกลงดังกล่าวสร้างความคาดหวังว่าการจัดตั้งรัฐปาเลสไตน์จะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Interim process) และการเจรจาในประเด็นสถานะถาวร (Permanent status issues) เช่น เยรูซาเล็ม ผู้ลี้ภัย และพรมแดน (Oslo I Accord, 1993; Brown, 2003)

อย่างไรก็ดีออสโลถูกวิพากษ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นกระบวนการที่เน้น “การบริหารความขัดแย้ง” มากกว่าการแก้ไขรากเหง้าเชิงโครงสร้าง โดยปล่อยให้ประเด็นอำนาจอธิปไตย การควบคุมทรัพยากร และการตั้งถิ่นฐานของอิสราเอลถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด (Roy, 2007) ในทางปฏิบัติออสโลกลับทำให้การควบคุมของอิสราเอลเหนือดินแดนปาเลสไตน์มีความเป็นสถาบันมากขึ้น ผ่านกลไกด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล

### 3.3 การล้มเหลวของการสร้างรัฐ: ดินแดน อำนาจอธิปไตย และการตั้งถิ่นฐาน

อุปสรรคสำคัญที่สุดของการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ในทางปฏิบัติคือปัญหาเชิงโครงสร้างของ “รัฐที่ไม่อาจเป็นรัฐได้จริง” (Non-viable state) ดินแดนเวสต์แบงก์ถูกแบ่งออกเป็นพื้นที่ย่อยที่ขาดความต่อเนื่องทางภูมิศาสตร์ (Areas A, B, C) ขณะที่ฉนวนกาซาถูกแยกออกโดยเส้นเชิง ทั้งสองพื้นที่อยู่ภายใต้การควบคุมด้านพรมแดน อากาศ และทรัพยากรของอิสราเอลอย่างเบ็ดเสร็จ (UN OCHA, 2018; Weizman, 2007)

นอกจากนี้ การขยายตัวของนิคมชาวยิว (Israeli settlements) ได้บ่อนทำลายฐานทางกายภาพของรัฐปาเลสไตน์อย่างต่อเนื่อง แม้จะขัดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศก็ตาม การตั้งถิ่นฐานมิได้เป็นเพียงปัญหาด้านที่ดิน แต่เป็นเครื่องมือเชิงอำนาจที่ทำให้แนวคิดสองรัฐกลายเป็นเพียง “ภาพบนแผนที่” ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง (Pappé, 2017; UN Security Council, 2016)

### 3.4 การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ในฐานะ “วาทกรรมสากล” ที่ไม่ลงรากเชิงโครงสร้าง

ภายใต้บริบทดังกล่าวการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ จึงดำรงอยู่มากขึ้นในฐานะ “วาทกรรมสากล” (global discourse) ที่ถูกใช้โดยรัฐ มหาอำนาจ และองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อแสดงท่าทีเชิงศีลธรรมและความรับผิดชอบทางการเมือง โดยไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับโครงสร้างความไม่เสมอภาคที่ดำรงอยู่จริง (Richmond, 2011) วาทกรรมสองรัฐจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือรักษาสถานะเดิม (Status quo) มากกว่าจะเป็นกลไกนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืน ในแง่นี้ การยึดติดกับการแก้ปัญหาแบบสองรัฐโดยไม่วิพากษ์เงื่อนไขเชิงอำนาจ อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อจินตนาการทางการเมืองรูปแบบอื่น เช่น สิทธิความเป็นพลเมืองเท่าเทียม หรือรัฐเดี่ยวบนฐานสิทธิมนุษยชน ซึ่งเริ่มได้รับการถกเถียงมากขึ้นในงานวิชาการร่วมสมัย (Azoulay & Ophir, 2013; Khalidi, 2020)

## 4. สงครามอิสราเอล-ฮามาส: ความรุนแรงในฐานะผลผลิตของโครงสร้าง

### 4.1 ฮามาสในฐานะตัวแสดงทางการเมืองและความมั่นคง

ฮามาสมิได้เป็นเพียง “กลุ่มติดอาวุธ” ตามกรอบการนิยามด้านความมั่นคงของรัฐอิสราเอลและตะวันตก หากแต่เป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีรากฐานทางสังคม ศาสนา และการเมืองในฉนวนกาซาอย่างลึกซึ้ง การก่อตั้งฮามาสในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของการยึดครอง การกดขี่ และความล้มเหลวของ

กระบวนการเมืองกระแสหลักในการสร้างรัฐปาเลสไตน์ (Mishal & Sela, 2006) ฮามาสจึงพัฒนาบทบาทด้านการต่อต้านด้วยอาวุธเข้ากับการจัดบริการทางสังคมและการเมืองระดับฐานราก

ในเชิงการเมือง ฮามาสได้รับความชอบธรรมจากกระบวนการเลือกตั้งภายในปาเลสไตน์เมื่อปี 2006 ซึ่งสะท้อนความไม่พอใจของประชาชนต่อความไร้ประสิทธิภาพและการทุจริตของฝ่ายการเมืองเดิม อย่างไรก็ตามการไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งดังกล่าวจากนานาชาติและอิสราเอล ได้ผลักฮามาสออกจากพื้นที่การเมืองแบบปกติและตอกย้ำสถานะขององค์กรในฐานะ “ภัยคุกคามด้านความมั่นคง” มากกว่าคู่แข่งทางการเมือง (Brown, 2010) จากมุมมองเชิงโครงสร้าง การทำให้ฮามาสเป็นเพียง “ผู้ก่อการร้าย” (Terrorist actor) โดยไม่พิจารณาบริบททางการเมืองที่เอื้อให้เกิดองค์กรเช่นนี้ กลับทำให้ความขัดแย้งถูกลดทอนเหลือเพียงปัญหาด้านความมั่นคง และปิดกั้นโอกาสในการทำความเข้าใจความรุนแรงในฐานะผลผลิตของความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้าง (Hroub, 2017)

#### 4.2 ฉนวนกาซา: พื้นที่ปิดล้อม ความรุนแรง และการพัฒนาที่ถดถอย (de-development)

ฉนวนกาซาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงที่สุดในโลก และอยู่ภายใต้การปิดล้อมอย่างเข้มงวดทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศมาเป็นเวลานานกว่า 15 ปี การปิดล้อมดังกล่าวส่งผลให้กาซาไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานขั้นพื้นฐานได้อย่างปกติ (UNCTAD, 2015) สภาพเช่นนี้ทำให้ความรุนแรงไม่ใช่เหตุการณ์ผิดปกติ แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

แนวคิดการพัฒนาที่ถดถอยถูกนำมาใช้อธิบายสภาพของกาซาในฐานะพื้นที่ที่ไม่ได้เพียงหยุดพัฒนา แต่ถูกทำให้ถดถอยอย่างเป็นระบบผ่านนโยบายการควบคุม การจำกัดการนำเข้า และการทำลายโครงสร้างพื้นฐานซ้ำแล้วซ้ำเล่าในช่วงสงคราม (Roy, 2007) ความยากจน การว่างงาน และการพึ่งพาความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมจึงไม่ใช่ผลลัพธ์โดยบังเอิญ หากเป็นผลของโครงสร้างทางการเมืองและความมั่นคงที่ดำรงอยู่

ในบริบทดังกล่าว ความรุนแรงจึงไม่อาจอธิบายได้ในฐานะการตัดสินใจของตัวแสดงเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นผลพวงของพื้นที่ที่ถูกปิดตายทางเศรษฐกิจ การเมือง และจินตนาการอนาคต การเติบโตของกลุ่มติดอาวุธในกาซาจึงเชื่อมโยงโดยตรงกับโครงสร้างการปิดล้อมที่ทำให้ช่องทางการเมืองแบบสันติถูกบีบแคบลงอย่างต่อเนื่อง (Gordon, 2008)

#### 4.3 สงครามซ้ำซากกับการทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ

ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล-ฮามาสมีลักษณะเป็น “สงครามซ้ำซาก” (Cyclical wars) ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ โดยไม่มีการแก้ไขปัญหายั่งยืนในระยะยาว สงครามแต่ละครั้งมักถูกอธิบายในฐานะการตอบโต้ทางทหารเพื่อฟื้นฟูการยับยั้ง (deterrence) มากกว่าการสร้างสันติภาพ (Kaldor, 2013)

ผลที่ตามมาคือการทำให้ความรุนแรงกลายเป็นเรื่องปกติ (Normalization of violence) ทั้งในระดับนโยบายและการรับรู้ของสังคม ความสูญเสียของพลเรือนถูกทำให้เป็น “ต้นทุนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้” ขณะที่การใช้กำลังทางทหารถูกมองว่าเป็นเครื่องมือจัดการปัญหาที่ชอบธรรม (Fassin, 2012) กระบวนการเช่นนี้นับถือนบรรทัดฐานด้านมนุษยธรรมอย่างต่อเนื่อง

ในระยะยาวความคุ้นชินกับความรุนแรงเช่นนี้ไม่เพียงทำลายชีวิตผู้คน หากยังทำลายพื้นที่ของการเมืองแบบไม่ใช้ความรุนแรง และลดทอนศักยภาพของการเจรจาในฐานะทางเลือกที่จริงจัง (Richmond, 2011) สงครามจึงกลายเป็นกลไกการบริหารความขัดแย้ง มากกว่าการแก้ไขสาเหตุของมัน

#### 4.4 พลเรือน ความสูญเสีย และวิกฤตมนุษยธรรม

หนึ่งในลักษณะเด่นของสงครามอิสราเอล-ฮามาสคือผลกระทบอย่างไม่สมส่วนต่อพลเรือน โดยเฉพาะเด็ก ผู้หญิง และผู้สูงอายุ โครงสร้างของพื้นที่กาซาที่มีความหนาแน่นสูง ทำให้การโจมตีทางทหารแทบไม่อาจแยกเป้าหมายทางทหารออกจากชีวิตพลเรือนได้อย่างแท้จริง (ICRC, 2019)

วิกฤตด้านมนุษยธรรมที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการสูญเสียชีวิต แต่รวมถึงการล่มสลายของระบบสาธารณสุข น้ำสะอาด และไฟฟ้า ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (UN OCHA, 2022) พลเรือนจึงกลายเป็น “ผู้รับผลของโครงสร้าง” มากกว่าผู้มีส่วนร่วมในความขัดแย้ง

ในเชิงกฎหมายและศีลธรรม ความสูญเสียของพลเรือนท้าทายหลักการพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การขาดกลไกบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อการละเมิดยังคงเป็นประเด็นที่เลื่อนลอย (Sassòli, 2019)

#### 4.5 สงครามในฐานะ “การจัดการความขัดแย้ง” มากกว่าการแก้ไขปัญหา

เมื่อพิจารณาในภาพรวม สงครามอิสราเอล-ฮามาสสะท้อนรูปแบบของการจัดการความขัดแย้ง (Conflict management) ที่มุ่งควบคุมระดับความรุนแรงให้อยู่ในกรอบที่ “ยอมรับได้” ทางการเมือง มากกว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง (Azar, 1990)

แนวทางดังกล่าวอาจสร้างเสถียรภาพชั่วคราว แต่กลับตอกย้ำความไม่สมดุลของอำนาจ และทำให้ความรุนแรงปะทุขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในรูปแบบที่รุนแรงยิ่งกว่าเดิม สงครามจึงทำหน้าที่เป็นกลไกประวิงเวลา มากกว่าทางออกที่แท้จริง (Galtung, 1996) ในแง่นี้การทำความเข้าใจสงครามในฐานะผลผลิตของโครงสร้าง จึงเป็นกุญแจสำคัญในการเปิดพื้นที่จินตนาการทางการเมืองใหม่ ๆ ที่ก้าวพ้นกรอบความมั่นคงแบบเดิม และนำไปสู่การถกเถียงเรื่องสันติภาพที่ยึดมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

### 5. อิสราเอล: ความมั่นคง อัตลักษณ์ และรัฐชาติแบบละเว็น

#### 5.1 ความมั่นคงเชิงรัฐและตรรกะการใช้กำลัง

อิสราเอลถูกก่อรูปขึ้นภายใต้บริบทของความไม่มั่นคงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การสถาปนารัฐในปี 1948 ความทรงจำทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการคุกคาม การล้อมรอบด้วยรัฐอาหรับ และประสบการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในยุโรป ได้หล่อหลอมให้ “ความมั่นคงของรัฐ” กลายเป็นแกนกลางของอัตลักษณ์และนโยบายสาธารณะ (Ben-Gurion, 1950; Bar-Tal, 2007)

ตรรกะความมั่นคงดังกล่าวแปลงออกมาเป็นการพึ่งพาอำนาจทางทหารอย่างสูง การใช้กำลังเชิงป้องกันล่วงหน้า (Preemptive force) และการสร้างความยับยั้งผ่านความเหนือกว่าทางกำลัง (deterrence) นโยบายเหล่านี้ถูกทำให้ชอบธรรมในนามของ “การอยู่รอดของรัฐ” แม้จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพลเรือนและพื้นที่ที่ถูกยึดครอง (Gordon, 2008)

ในเชิงโครงสร้าง ความมั่นคงแบบรัฐศูนย์กลางเช่นนี้มีแนวโน้มลดทอนความมั่นคงของ “ผู้อื่น” โดยเฉพาะชาวปาเลสไตน์ ความมั่นคงของอิสราเอลจึงถูกสร้างขึ้นควบคู่กับความไม่มั่นคงเชิงโครงสร้างของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งตอกย้ำวงจรความรุนแรงและทำให้สันติภาพเชิงบวก (Positive peace) ไม่อาจเกิดขึ้นได้ (Galtung, 1996)

## 5.2 ชาตินิยม อัตลักษณ์ยิว และการเมืองของความกลัว

รัฐอิสราเอลนิยามตนเองในฐานะ “รัฐของชาวยิว” (Jewish state) ซึ่งผสมผสานมิติของชาติ ศาสนา และอัตลักษณ์เข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น ชาตินิยมยิวจึงไม่ใช่เพียงอุดมการณ์ทางการเมือง หากแต่เป็นกรอบการรับรู้โลกที่แบ่งแยกระหว่าง “พวกเรา” กับ “ผู้อื่น” อย่างชัดเจน (Yiftachel, 2006)

การเมืองของอัตลักษณ์เช่นนี้มักดำเนินควบคู่กับ “การเมืองของความกลัว” โดยความไม่มั่นคงถูกเล่าเรื่องผ่านวาทกรรมสาธารณะ สื่อ และการศึกษา ทำให้ภัยคุกคามจากปาเลสไตน์ถูกทำให้เป็นเรื่องถาวรและหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Bar-Tal & Antebi, 1992) ความกลัวจึงกลายเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่ใช้สร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายแข็งกร้าว

ผลลัพธ์คือการลดทอนพื้นที่ของเสียงวิพากษ์ภายในอิสราเอลเอง และการทำให้การเรียกร้องสิทธิของชาวปาเลสไตน์ถูกมองว่าเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของรัฐ การเมืองเชิงอัตลักษณ์จึงทำหน้าที่ยกเว้น (Exclude) ผู้ที่ไม่สอดคล้องกับนิยามชาติแบบครอบงำ (Ethno-nationalism) อย่างเป็นระบบ (Kimmerling, 2001)

## 5.3 นโยบายตั้งถิ่นฐานกับการบั่นทอนสองรัฐ

นโยบายการตั้งถิ่นฐานของอิสราเอลในเขตเวสต์แบงก์และเยรูซาเล็มตะวันออก ถือเป็นหนึ่งในอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่สุดต่อแนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ การขยายตัวของชุมชนตั้งถิ่นฐานไม่เพียงเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศทางกายภาพ หากยังเปลี่ยนสมดุลอำนาจและข้อเท็จจริงทางการเมืองในพื้นที่ (B'Tselem, 2020) ในทางปฏิบัติ การตั้งถิ่นฐานได้ทำให้ดินแดนปาเลสไตน์ถูกแบ่งแยกเป็นหย่อม ๆ (fragmentation) ขาดความต่อเนื่องทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเป็นรัฐอธิปไตย (Finkelstein, 2014) การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ จึงถูกทำให้เป็นเพียงอุดมคติทางวาทกรรม มากกว่าความเป็นไปได้เชิงโครงสร้าง นอกจากนี้ นโยบายตั้งถิ่นฐานยังสะท้อนตรรกะรัฐชาติแบบละเว้น ที่ให้สิทธิพิเศษแก่พลเมืองยิวเหนือประชากรพื้นเมืองอื่น ๆ ส่งผลให้ความไม่เสมอภาคถูกสถาปนาเป็นโครงสร้างถาวร และทำให้สันติภาพที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรมยิ่งห่างไกลออกไป (Yiftachel, 2006)

#### 5.4 อิสราเอลกับการทำทลายกฎหมายและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ

อิสราเอลมักอยู่ในสถานะตึงเครียดกับกฎหมายมนุษยธรรมและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นการยึดครอง การใช้กำลังเกินสัดส่วน และการคุ้มครองพลเรือน แม้จะมีมติและรายงานจากองค์การสหประชาชาติอย่างต่อเนื่อง แต่อิสราเอลยังคงเลือกปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศอย่างเลือกสรร (Sassòli, 2019)

การทำทลายดังกล่าวได้รับการสนับสนุนทางการเมืองและการทูตจากมหาอำนาจบางประเทศ ทำให้กลไกความรับผิดชอบ (Accountability) ในระดับสากลอ่อนแอลงอย่างมีนัยสำคัญ สถานการณ์นี้ไม่เพียงกระทบต่อชาวปาเลสไตน์ หากยังบ่อนทำลายความชอบธรรมของระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศโดยรวม (Krever, 2013) ในเชิงโครงสร้าง การที่รัฐสามารถละเมิดบรรทัดฐานสากลโดยไม่ต้องรับผลทางการเมืองอย่างจริงจัง สะท้อนความไม่เสมอภาคในระบบอำนาจโลก และทำให้แนวคิดสันติภาพบนฐานของกฎหมายและสิทธิมนุษยชนกลายเป็นเรื่องเปราะบางอย่างยิ่งในบริบทความขัดแย้งอิสราเอล-ปาเลสไตน์

### 6. ปาเลสไตน์: การไร้รัฐ อำนาจที่แตกแยก และการเมืองของการอยู่รอด

#### 6.1 ความแตกแยกภายใน: ฮามาส-ฟาตาค์

ความแตกแยกทางการเมืองระหว่างฮามาสและฟาตาค์เป็นหนึ่งในปัจจัยเชิงโครงสร้างที่บ่อนทำลายศักยภาพของขบวนการชาตินิยมปาเลสไตน์อย่างต่อเนื่อง หลังการเลือกตั้งสถานิติบัญญัติปีค.ศ.2006 ซึ่งฮามาสได้รับชัยชนะ ความขัดแย้งภายในได้ทวีความรุนแรงจนเกิดการแบ่งแยกอำนาจปกครองระหว่างฉนวนกาซาและเวสต์แบงก์อย่างเป็นรูปธรรม (Brown, 2010)

การแตกแยกดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางอุดมการณ์หรือยุทธศาสตร์ หากแต่สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของการเมืองภายใต้สถานะไร้รัฐ (Statelessness) ซึ่งสถาบันทางการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้อย่างอิสระ และต้องเผชิญแรงกดดันจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง (Sayigh, 2011)

ในเชิงอำนาจ ความแตกแยกนี้ลดทอนความสามารถของปาเลสไตน์ในการเจรจาต่อรองกับอิสราเอลและประชาคมระหว่างประเทศ ทำให้ฝ่ายตรงข้ามสามารถใช้ยุทธศาสตร์ “แบ่งแยกแล้วปกครอง” (divide and rule) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Roy, 2017)

ผลลัพธ์คือการที่การเมืองปาเลสไตน์กลายเป็นการเมืองของการอยู่รอดเฉพาะหน้า มากกว่าการเมืองเชิงยุทธศาสตร์ระยะยาว ความหวังของการสร้างรัฐจึงถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนดภายใต้ความแตกแยกภายในที่ยังไม่ถูกคลี่คลาย

## 6.2 ข้อจำกัดของหน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ (Palestinian Authority-PA) และการพึ่งพาภายนอก

หน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ถูกออกแบบขึ้นภายใต้กระบวนการออสโลในฐานะ “รัฐบาลชั่วคราว” แต่ในทางปฏิบัติกลับกลายเป็นโครงสร้างที่รัฐที่ดำรงอยู่ยาวนานโดยปราศจากอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง (Khalidi, 2020) อำนาจของหน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ ถูกจำกัดทั้งด้านดินแดน ความมั่นคง และการคลัง

การพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างเข้มข้นทำให้ หน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ต้องดำเนินนโยบายภายใต้เงื่อนไขของผู้ให้ทุน ซึ่งมักให้ความสำคัญกับ “เสถียรภาพ” และ “ความมั่นคง” มากกว่าการปลดปล่อยหรือสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-determination) (Turner, 2015) ในบริบทนี้หน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ถูกวิพากษ์ว่าแปรสภาพเป็นกลไกบริหารความขัดแย้งแทนที่จะเป็นตัวแทนของโครงการชาตินิยมปาเลสไตน์ โดยเฉพาะผ่านความร่วมมือด้านความมั่นคงกับอิสราเอล ซึ่งสร้างความแปลกแยกระหว่างผู้นำกับประชาชน (Farsakh, 2017)

ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างดังกล่าวทำให้หน่วยงานปกครองปาเลสไตน์ ประสบปัญหาความชอบธรรมอย่างรุนแรง และไม่สามารถทำหน้าที่เป็นฐานรองรับของแนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางการเมือง

## 6.3 การต่อต้าน ความชอบธรรม และความสิ้นหวังทางการเมือง

ภายใต้สถานะไร้รัฐและการยึดครองอย่างยืดยาว การต่อต้านของชาวปาเลสไตน์มีหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การต่อต้านโดยสันติ การเคลื่อนไหวภาคประชาชน ไปจนถึงการใช้ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม ความชอบธรรมของการต่อต้านเหล่านี้ถูกถกเถียงอย่างเข้มข้นทั้งในระดับท้องถิ่นและนานาชาติ (Erakat, 2019) ในเชิงทฤษฎี การใช้ความรุนแรงของกลุ่มอย่างฮามาสสามารถถูกมองได้ในฐานะ “การเมืองของความสิ้นหวัง” (Politics of despair) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อช่องทางทางการเมืองอื่นๆ ถูกปิดตาย และความหวังต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสันติถูกทำให้ไร้ความหมาย (Roy, 2017)

อย่างไรก็ตามการต่อต้านด้วยอาวุธกลับถูกใช้เป็นเหตุผลในการเพิ่มการปราบปรามและการใช้กำลังจากอิสราเอล ส่งผลให้พลเรือนต้องแบกรับต้นทุนสูงสุด และวงจรความรุนแรงยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นอย่างไม่รู้จบ (Gordon, 2008) ความสิ้นหวังทางการเมืองดังกล่าวทำให้สังคมปาเลสไตน์ติดอยู่ระหว่างการยอมจำนนกับการต่อต้าน ซึ่งทั้งสองทางเลือกต่างมีต้นทุนมหาศาลและไม่ได้นำไปสู่การปลดปล่อยอย่างแท้จริง

## 6.4 ปาเลสไตน์ในฐานะผู้ถูกทำให้เป็น “ปัญหาความมั่นคง”

ในวาทกรรมภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย ปาเลสไตน์มักถูกทำให้เป็น “ปัญหาความมั่นคง” (Security problem) มากกว่าประเด็นด้านสิทธิ อธิปไตย และความยุติธรรม การทำให้เป็นประเด็นความมั่นคง (Securitization) นี้ลดทอนความเป็นมนุษย์ของชาวปาเลสไตน์ และทำให้ความรุนแรงต่อพวกเขาถูกทำให้ชอบธรรม (Buzan, Wæver, & de Wilde, 1998)

เมื่อปาเลสไตน์ถูกนิยามในฐานะภัยคุกคาม มาตรการพิเศษ เช่น การปิดล้อม การโจมตีเชิงป้องกัน และการลงโทษแบบเหมารวม จึงถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Weizman, 2017) วาทกรรมนี้ปิดกั้นความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาด้วยกรอบสิทธิมนุษยชน

ในเชิงโครงสร้าง การทำให้ปาเลสไตน์เป็นปัญหาความมั่นคงยังช่วยคงไว้ซึ่งสถานะเดิมของความไม่เสมอภาคในระบบอำนาจโลก และลดแรงกดดันต่อรัฐผู้ยึดครองในการปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ (Erakat, 2019)

ดังนั้น ปาเลสไตน์จึงไม่เพียงเผชิญกับการไร้รัฐในเชิงกฎหมาย หากยังเผชิญกับการถูกทำให้เสียเปรียบในเชิงการเมือง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อทั้งแนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ และสันติภาพที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรมอย่างแท้จริง

## 7. การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ (Two-State Solution) ภายใต้ภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย

### 7.1 บทบาทสหรัฐฯ สหภาพยุโรป และสหประชาชาติ

สหรัฐอเมริกายังคงเป็นตัวแสดงภายนอกที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อทิศทางของการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ทั้งในเชิงการทูต ความมั่นคง และการเมืองเชิงวาทกรรม อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวมีลักษณะ “ลำเอียงเชิงโครงสร้าง” (Structural bias) เนื่องจากความสัมพันธ์พิเศษกับอิสราเอล ทำให้สหรัฐฯ มักทำหน้าที่เป็นผู้จัดการความขัดแย้ง มากกว่าผู้กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Mearsheimer & Walt, 2007)

สหภาพยุโรปมีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนทางการเงินและผู้ส่งเสริมบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชน แต่ขาดเอกภาพและอำนาจเชิงบังคับ (Coercive power) ในการผลักดันให้อิสราเอลปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ ส่งผลให้การสนับสนุน การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ของยุโรปมักหยุดอยู่ที่ระดับวาทกรรม (Tocci, 2020) ขณะที่สหประชาชาติ แม้จะเป็นเวทีหลักของความชอบธรรม ระหว่างประเทศและเป็นผู้รับรองแนวคิดสองรัฐมาอย่างยาวนาน แต่กลับเผชิญข้อจำกัดจากโครงสร้างอำนาจของคณะมนตรีความมั่นคง โดยเฉพาะการใช้อำนาจยับยั้ง ทำให้บทบาทของสหประชาชาติ ถูกลดทอนเหลือเพียงการจัดการด้านมนุษยธรรมมากกว่าการแก้ไขปัญหาทางการเมือง (Erakat, 2019)

### 7.2 โลกหลายขั้ว (Multipolar world) กับการลดแรงกดดันต่ออิสราเอล

การเปลี่ยนผ่านสู่ระเบียบโลกหลายขั้ว (Multipolarity) ส่งผลสำคัญต่อพลวัตของความขัดแย้งอิสราเอล-ปาเลสไตน์ ในบริบทที่อำนาจของสหรัฐฯ ลดลงเชิงสัมพัทธ์ และรัฐอย่างจีน รัสเซีย และประเทศใน Global South มีบทบาทเพิ่มขึ้น การรวมศูนย์แรงกดดันต่ออิสราเอลกลับยิ่งยากขึ้น (Acharya, 2018)

รัฐมหาอำนาจทางเลือกเหล่านี้มักมองปัญหาปาเลสไตน์ผ่านกรอบภูมิรัฐศาสตร์และผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ มากกว่าผ่านกรอบสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้การสนับสนุนการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ เป็นไปในเชิงหลักการ แต่ขาดความมุ่งมั่นในการบังคับใช้ (Enforcement) (Fawcett, 2019)

ภายใต้โลกหลายขั้ว อิสราเอลสามารถกระจายความสัมพันธ์ทางการทูต เศรษฐกิจ และความมั่นคงไปยังตัวแสดงหลากหลายราย ลดการพึ่งพาแรงกดดันจากตะวันตก ส่งผลให้ต้นทุนทางการเมืองของการไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานสากลลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Lustick, 2019)

### 7.3 ภูมิรัฐศาสตร์ตะวันออกกลางหลังสงครามกาซา

สงครามกาซารอบล่าสุดได้เปลี่ยนภูมิทัศน์การเมืองตะวันออกกลางอย่างลึกซึ้ง โดยประเด็นปาเลสไตน์ถูกผนวกเข้ากับการแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ในระดับภูมิภาคและระดับโลก ความขัดแย้งไม่ได้จำกัดอยู่ที่อิสราเอล-ฮามาส หากแต่เชื่อมโยงกับอิหร่าน กลุ่มติดอาวุธข้ามพรมแดน และสมการความมั่นคงใหม่ในภูมิภาค (International Crisis Group, 2024)

ในบริบทของกระบวนการปรับความสัมพันธ์ระหว่างอิสราเอลกับรัฐอาหรับ (เช่น Abraham Accords) ประเด็นสองรัฐถูกลดสถานะจาก “เงื่อนไขหลักของสันติภาพ” มาเป็นเพียงหนึ่งในหลายปัจจัยทางการทูต (Fawcett, 2019) ส่งผลให้แรงกดดันเชิงภูมิภาคต่ออิสราเอลในประเด็นปาเลสไตน์ลดลง การจัดลำดับความสำคัญใหม่ของรัฐในตะวันออกกลาง ซึ่งให้ความสำคัญกับเสถียรภาพ ความมั่นคง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มากกว่าความยุติธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ทำให้การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ถูกผลักไปอยู่ชายขอบของระเบียบภูมิภาคหลังสงครามกาซา

### 7.4 สองรัฐ: ทางเลือกเชิงนโยบายหรือเครื่องมือยึดความขัดแย้ง

ภายใต้บริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย แนวคิด การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ เผชิญคำถามเชิงวิพากษ์อย่างจริงจังว่า ยังเป็น “ทางเลือกเชิงนโยบาย” ที่มีศักยภาพ หรือได้กลายเป็น “เครื่องมือทางวาทกรรม” ที่ช่วยยึดสถานะเดิมของความขัดแย้ง (Lustick, 2019)

ในเชิงโครงสร้าง การขาดรัฐปาเลสไตน์ที่มีอำนาจอธิปไตยจริง การขยายตัวของนิคมตั้งถิ่นฐาน และความไม่สมดุลของอำนาจ ทำให้ การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ขาดเงื่อนไขพื้นฐานในการเกิดขึ้นจริง (Khalidi, 2020) การย่ำแนวคิดสองรัฐโดยไม่เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจึงเสี่ยงต่อการทำให้สันติภาพกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ดั่งนั้น ในบริบทปัจจุบัน การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ อาจทำหน้าที่เป็นกลไก “จัดการความขัดแย้ง” (Conflict management) มากกว่าการ “แก้ไขความขัดแย้ง” (Conflict resolution) โดยช่วยลดแรงกดดันทางการเมืองระหว่างประเทศ แต่ไม่สามารถยุติวงจรความรุนแรงได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การชี้ให้เห็นข้อจำกัดหรือความล้มเหลวของการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ มิได้หมายความว่า การแสวงหาสันติภาพควรถูกละทิ้ง หากแต่ควรเปลี่ยนจุดเน้นจากการยึดติดกับ “รูปแบบรัฐ” ไปสู่การกำหนด “หลักการขั้นต่ำของสันติภาพ” ที่ทุกทางเลือกทางการเมืองต้องเคารพ กล่าวคือ ไม่ว่าทางออกในอนาคตจะอยู่ในรูปแบบสองรัฐ รัฐเดี่ยว สมาพันธรัฐ หรือกลไกการปกครองร่วมบางรูปแบบ เงื่อนไขพื้นฐานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งสองฝ่าย ความเสมอภาคทางกฎหมาย การยุติการใช้ความรุนแรงต่อพล

เรือน การรับรองสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของชาวปาเลสไตน์ และการสร้างกลไกความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ในเชิงนโยบาย ประชาคมระหว่างประเทศจึงควรขยับจากการกล่าวอ้างแนวคิดสองรัฐในเชิงวาทกรรม ไปสู่การสร้างเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ทำให้สันติภาพมีความเป็นไปได้จริง ประการแรก ต้องลดการทำให้ปัญหาปาเลสไตน์เป็นเพียงประเด็นความมั่นคง และหันกลับมาวางประเด็นนี้บนฐานของสิทธิ ความยุติธรรม และกฎหมายระหว่างประเทศ ประการที่สอง ต้องสร้างแรงกดดันที่เป็นรูปธรรมต่อการกระทำที่บั่นทอนสันติภาพ เช่น การขยายถิ่นฐาน การปิดล้อม การใช้กำลังเกินสัดส่วน และการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประการที่สาม ต้องเปิดพื้นที่ให้ตัวแทนทางการเมืองและภาคประชาสังคมของทั้งอิสราเอลและปาเลสไตน์มีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบอนาคตร่วมกัน แทนการปล่อยให้กระบวนการสันติภาพถูกกำหนดโดยรัฐบาลอำนาจหรือชนชั้นนำทางการเมืองเพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนี้หากแนวคิดสองรัฐไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงภายใต้เงื่อนไขปัจจุบัน การถกเถียงเรื่องทางเลือกอื่นจำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างจริงจังมากขึ้น เช่น แนวคิดรัฐเดี่ยวบนฐานสิทธิพลเมืองเท่าเทียม แนวคิดสมาพันธรัฐอิสราเอล-ปาเลสไตน์ หรือรูปแบบการปกครองร่วมที่ให้หลักประกันด้านความปลอดภัย อัตลักษณ์ และสิทธิทางการเมืองแก่ประชาชนทั้งสองฝ่าย ทางเลือกเหล่านี้อาจยังมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติ แต่มีความสำคัญในฐานะการเปิดพื้นที่จินตนาการทางการเมืองใหม่ที่ไม่ว่า “สองรัฐ” กลายเป็นวาทกรรมที่ใช้ประวิงเวลาโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ

ดังนั้น ข้อเสนอสำคัญของบทความนี้คือ การดำเนินการต่อปัญหาอิสราเอล-ปาเลสไตน์ไม่ควรเริ่มต้นจากการถามว่า “ยังมีทางออกแบบสองรัฐได้หรือไม่” เพียงอย่างเดียว แต่ควรถามว่า “ระบบการเมืองใดจะสามารถรับประกันสิทธิ ความปลอดภัย ศักดิ์ศรี และความเสมอภาคของประชาชนทั้งสองฝ่ายได้จริง” การเปลี่ยนคำถามเช่นนี้จะทำให้การสร้างสันติภาพไม่ถูกจำกัดอยู่กับรูปแบบทางรัฐศาสตร์แบบเดิม แต่หันไปยึดหลักความยุติธรรมเชิงโครงสร้างและความรับผิดชอบระหว่างประเทศเป็นแกนกลางของกระบวนการสันติภาพในอนาคต

## สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์สงครามอิสราเอล-ฮามาสในฐานะผลผลิตของความขัดแย้งยัดเยียดเชิงโครงสร้าง ซึ่งไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า หากแต่ฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุล การไร้รัฐของปาเลสไตน์ และตรรกะความมั่นคงแบบรัฐศูนย์กลางของอิสราเอล การใช้กรอบทฤษฎีความขัดแย้งยัดเยียด แนวคิดการทำให้มั่นคง และทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง ช่วยให้เห็นว่าสงครามมิได้เป็นความล้มเหลวของสันติภาพ หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่ทำให้สถานะเดิมของความไม่เป็นธรรมดำรงอยู่ต่อไป

การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดการแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ตั้งแต่สมัยสหประชาชาติ ค.ศ. 1947 จนถึงบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย แสดงให้เห็นว่าแนวคิดสองรัฐแม้จะมีความชอบธรรมเชิงบรรทัดฐานในระดับสากล แต่กลับ

ล้มเหลวในการฝังรากเชิงโครงสร้าง เงื่อนไขพื้นฐานของการเป็นรัฐปาเลสไตน์—ทั้งด้านดินแดน อำนาจอธิปไตย ความต่อเนื่องทางภูมิศาสตร์ และความเป็นเอกภาพทางการเมือง—ถูกบั่นทอนอย่างเป็นระบบผ่านการตั้งถิ่นฐาน การปิดล้อม และการจัดการความขัดแย้งแบบเลือกข้าง

การวิเคราะห์บทบาทของอิสราเอล ปาเลสไตน์ และตัวแสดงระหว่างประเทศชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ถูกใช้เป็นวาทกรรมทางการเมืองที่ช่วยลดแรงกดดันต่อโครงสร้างอำนาจเดิม มากกว่าจะเป็นกรอบนโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุ ในบริบทโลกหลายขั้วที่แรงกดดันจากตะวันตกลดลง การย้าแนวคิดสองรัฐโดยไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ ยิ่งทำให้แนวคิดดังกล่าวกลายเป็นเครื่องมือยึดความขัดแย้งอย่างไม่ตั้งใจ บทความนี้ จึงเสนอข้อสรุปเชิงวิเคราะห์ว่า การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ ในบริบทปัจจุบันอยู่ในภาวะทางตันเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่เพราะอุดมคติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติขาดความชอบธรรม แต่เพราะโครงสร้างอำนาจ วาทกรรมความมั่นคง และระบบภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัยไม่เอื้อต่อการทำให้อุดมคตินั้นเกิดขึ้นจริง การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามการจัดการความขัดแย้งแบบเดิม และหันไปทบทวนกรอบทางเลือกที่ยืดหยุ่น ความเสมอภาค และความรับผิดชอบในระดับโครงสร้างเป็นศูนย์กลาง สงครามอิสราเอล-ฮามาสไม่ได้เพียงตั้งคำถามต่ออนาคตของ การแก้ปัญหาแบบสองรัฐ เท่านั้น หากยังท้าทายจริยธรรมและความน่าเชื่อถือของระเบียบการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัย ว่า จะสามารถก้าวพ้นการบริหารความรุนแรง ไปสู่การสร้างสันติภาพบนฐานของความยุติธรรมได้จริงหรือไม่

## เอกสารอ้างอิง

- Brookings Institution. (2018). *After Oslo: Rethinking the two-state solution*. Brookings.
- Carnegie Endowment for International Peace. (2018). *Two states or one? Reappraising the Israeli-Palestinian impasse*. Carnegie Endowment.
- Dershowitz, A. M. (2005). *The case for peace: How the Arab-Israeli conflict can be resolved*. Wiley.
- Erakat, N. (2019). *Justice for some: Law and the question of Palestine*. Stanford University Press.
- Faris, H. A. (Ed.). (2013). *The failure of the two-state solution: The prospects of one state in the Israel-Palestine conflict*. I. B. Tauris.
- Gavison, R. (Ed.). (2014). *The two-state solution: The UN partition resolution of mandatory Palestine—Analysis and sources*. Bloomsbury.
- Gordon, N. (2018). The demise of the two-state solution. *Middle East Report*, 286, 2–9.
- International Crisis Group. (2024). *Israel/Palestine: The regional fallout of the Gaza war*. ICG.
- Khalidi, R. (2006). *The iron cage: The story of the Palestinian struggle for statehood*. Beacon Press.
- Khalidi, R. (2020). *The hundred years' war on Palestine: A history of settler colonialism and resistance, 1917–2017*. Metropolitan Books.

- Krebs, R. R., & Lobasz, J. K. (2007). Fixing the meaning of 9/11: Hegemony, coercion, and the road to war in Iraq. *Security Studies*, 16(3), 409–451.
- Lustick, I. S. (2019). *Paradigm lost: From two-state solution to one-state reality*. University of Pennsylvania Press.
- Nusseibeh, S. (2011). *No trumpets, no drums: A two-state solution of the Israeli–Palestinian conflict*. Nation Books.
- Pappé, I. (2014). *The idea of Israel: A history of power and knowledge*. Verso.
- Roy, S. (2017). The Gaza Strip: The political economy of de-development. *Journal of Palestine Studies*, 26(3), 34–50.
- Shlaim, A. (2009). *Israel and Palestine: Reappraisals, revisions, refutations*. Verso.
- Smith, C. D. (2021). *Palestine and the Arab–Israeli conflict: A history with documents* (10th ed.). Bedford/St. Martin's.
- Tocci, N. (2020). *International intervention in protracted conflicts: The Israeli–Palestinian case*. Routledge.
- United Nations Security Council. (2003). *Resolution 1515 (2003)*. United Nations.
- United Nations. (2023). *The question of Palestine and the United Nations*. United Nations Department of Global Communications.